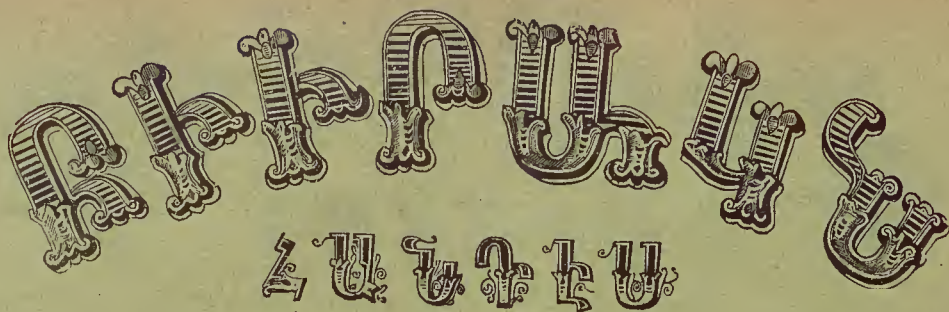

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

Ի. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 51

||

21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1902

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրական. — Ինչո՞ւ կրնանք պարծիլ Աւեստա-
նով. (Դ.) — Աւեստանի նիւթերը պարծանք
ազդող են, ոչ անօր

Սարգիս Շնորհալի (Թ.)

Իր են ծանր Հիւանդը (Նորավայ Աւերիկեան Կեանք)
(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

Թարգմ. ՅՈՎՀ. Ս. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Քննադատուած քննադատները ինչո՞ւ կը զայրանան

Անձանօք եջեր. — Դանակին, դգային եւ պատանա-
խաղին պատմութիւնն ու գաղտնիքը

Ռոսոսթոյի եկեղեցիին պատմութիւնը. (Է.) — Երկրորդ
Ժողովարանին ծախու առնուիլը

Քաղաքական — Ներքին յուրեր

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. Ճէճիճեան

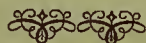
ԲԱՅԳԷՆ ՎԱՐԴ

ԿՐԷՅՍ ՐԻՉՄԸՆՏ

ԵՍՍ

ՔԱՐՈՂԻՆ

Մ. Դ.

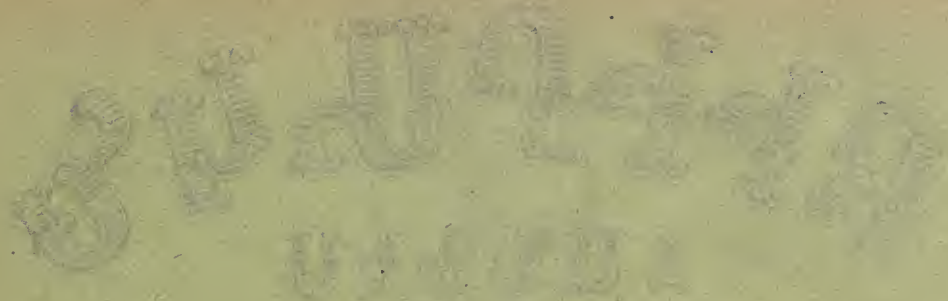

ԲԻԻՐԱԿՆ՝ Տարեգրութեան սկսեալ՝ պիտի հրատարակուի ընդարձակ-
ուած, 20 էջ, միշտ պէտքիսուն նոյն բովանդակութիւնով, առանց
բաժանորդագրին յաւելումի:

Հատը 40 փարա

ՏՊԱԴՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Պապ Ալի շասսէսի, Բաշիս հիմնի տան, Թիւ 38

Geographic Phenomena in the Tropics

By J. H. COLEMAN, M.A., F.R.S.

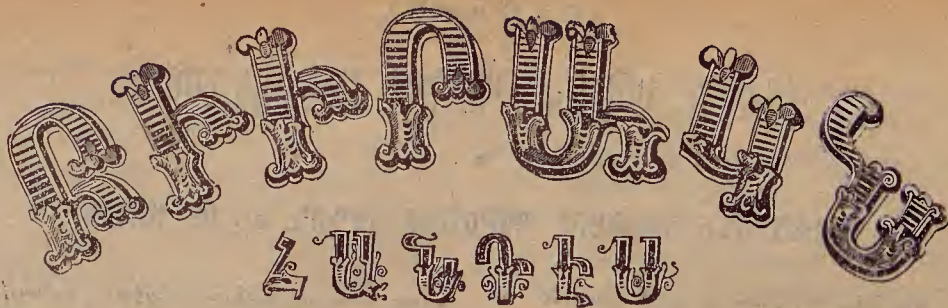
CONTENTS

Introduction	1
Chapter I. The Tropics	15
Chapter II. The Equator	35
Chapter III. The Tropics of Cancer and Capricorn	55
Chapter IV. The Tropics of Cancer and Capricorn	75
Chapter V. The Tropics of Cancer and Capricorn	95
Chapter VI. The Tropics of Cancer and Capricorn	115
Chapter VII. The Tropics of Cancer and Capricorn	135
Chapter VIII. The Tropics of Cancer and Capricorn	155
Chapter IX. The Tropics of Cancer and Capricorn	175
Chapter X. The Tropics of Cancer and Capricorn	195

The Tropics are the regions of the Earth which are situated between the Equator and the Tropics of Cancer and Capricorn. They are the most fertile and populous regions of the world, and are the source of many of the most valuable products of the Earth.

THE TROPICS

THE TROPICS are the regions of the Earth which are situated between the Equator and the Tropics of Cancer and Capricorn. They are the most fertile and populous regions of the world, and are the source of many of the most valuable products of the Earth.

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

Ի. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 51

||

21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1902

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ առ այժմ կը հրատարակուի շաբաթը անգամ մը. — 2. Տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար 50 դրոս, Արսասահմանի համար 5 ռուպլի. կամ 12 Ժրանգ կամ 2 $\frac{1}{2}$ տոլար, քղթասաւորեան ծախքը մեր վրայ: — 3. Զեռֆէ կը ծախուի հասար 40 փարայի: — 4. «ԲԻԻՐԱԿՆ» ի վերաբերեալ բաժանորդագին, նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պայալ Հաուսի միջոցաւ՝ Ռոպէղ Գօլէն, Բրոթ. Յակոբոս Հ. Ճէնիգեանի. — 5. Անվճար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր. — 6. Տարբ օրինակի բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի:

ԲԻԻՐԱԿՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

«Բիւրակն»ի հրատարակման առջի օրէն ի վեր, ընթերցող հասարակութեան ցոյց տուած՝ համակիր ընդունելութենէն քաջալերուած, եւ միւս կողմէ՝ լայնօրէն գոհացում տալու համար «Բիւրակն»ի ընթերցողներուն գրասիրական հակումներուն, որոշած ենք առաջիկայ տարուան սկիզբէն սկսեալ, ընդարձակել «Բիւրակն»ը, 20 էջի վերածելով զայն, ԱՆՓՈՓՈՒ ՊԱՀՆԵԼՈՎ ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Այս ընդարձակումը, միջոցը պիտի տայ մեզի, ամէն անգամ ճոխ բովանդակութեամբ մը լոյս տեսցնելու «Բիւրակն»ը, տեղ տալով ամէն տեսակ նիւթերու, որոնք հաւասարապէս օգտակար եւ անմիջական ըլլան ընթերցողներուն համար:

Արդէն, առաջիկայ տարուան սկսեալ, «Բիւրակն»ը պէսպիսուն նիւթերով, եւ միշտ ամէն ընթերցողի հաճելի ու ճոխ բովանդակութեամբ մը հրատարակելու համար, պատրաստութիւններ տեսած ենք, եւ մեր միայուն աշխատակիցներէն զատ, ուրիշ կարող գրողներ ալ, խոստացած են իրենց աշխատակցութիւնը, այնպէս որ, այսուհետեւ «Բիւրակն»ի մէջ պիտի կրնանք ընդգրկել, գրական, գիտական, վիպական եւն. նոր նիւթեր ալ, ուրկէ կը յուսանք թէ գոհ պիտի մնան ամէն կարգի ընթերցողներ: Մեր կողմէ ի գործ դրուած այս զոհողութիւններուն փոխարէն, մեծ յոյս ունինք որ, ընթերցող հասարակութիւնն ալ պիտի գիտնայ քաջալերել մեզ, «Բիւրակն»ի ընծայելիք իր ընդունելութիւնովը:

ԻՆՉՈՒԻ ԿՐՆԱՆՔ ՊԱՐԾԻԼ ԱԻԵՏԱՐԱՆՈՎ

Դ .

ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ ՆԻԻԹԵՐԸ ՊԱՐԾԱՆՔ ԱԶԴՈՂ ԵՆ ՈՉ ԱՄՈԹ

Ի՞նչ նիւթեր են անոնք որ լեցուցած են Աւետարանի էջերը . ի՞նչ անշափելի կերպով բարձր գաղափարներ հոն կը ճառագայթեն : Անոնց մէջէն միայն սա քանի մը հետեւեալները յառաջ բերենք . կայ Անհուն, Յաւիտեական Աստուած մը որ կը վարէ անհուն տիեզերքը եւ ստեղծած է զայն : Մըտածութեան ի՞նչ փառաւոր, ի՞նչ անհատնում եւ ի՞նչ խորունկ նիւթ : Այս յաւիտեական եւ Անհուն Աստուածը անխտիր եւ ինքնաբերաբար կը սիրէ զամէնքը : Սէրը իրմէն կը բղխի ինքնին, ինչպէս առատահոս ջուրերը կը բղխին բնութեան անսպառ աղբիւրներէն, կամ ինչպէս լոյսը կը բղխի արեւէն եւ իր ճառագայթներով կ'ողողէ աշխարհները ու անոնց ամէն անկիւնները եւ ամենաջնչին էակները որ կը գտնուին անոնց վրայ : Ան ճշմարտապէս մեր Հայրն է . իր արեւը կը ծագեցնէ թէ չարերուն եւ թէ՛ բարիներուն վրայ : Ի՞նչ լուսաճաճանչ ճշմարտութիւն հէք մեղաւոր մարդկութեան մը համար . իր նախախնամութիւնը այնքան անհուն է որ կը խնամէ երկնից լուսաւորները եւ արեւները, և այնքան մանրակրկիտ ու գորովալից է որ կը նշմարէ ճնճղուկին անկումն ալ : Ասոնցմէ զատ Աւետարանին մէջ պարզուած կը գտնենք մարդկային գործնական կեանքին վերաբերող ամէնէն մեծ ճշմարտութիւնները : Ուղղութեան, արդարութեան հիմերը վեր բերուած են հոն, բացատրուած է ամէնէն մեկին եւ յստակ օրինակներով թէ ո՞վ է մեր ընկերը զոր պէտք է սիրենք, Հոն պարզուած է նաեւ մանկութեան կարեւորութիւնը եւ անոր զիրքը ընկերական կեանքին մէջ :

Ն. Գ. զԳրիստոս հեթանոսութիւնը թոյլաւուրթիւն կ'ընէր հայրերուն վարուել իրենց

տղոց հետ ուղածնուն պէս . կրնային մեռցնել զանոնք եթէ պէտք տեսնէին : Իսկ Աւետարանի զիւցազնը իր ծունկերուն վրայ առաւ զանոնք, փայփայեց ու դգուեց զանոնք իր աստուածական, սիրազեղ ձեռքերովը, եւ յայտարարեց վճռական կերպով անոնց կարեւորութիւնը եւ բարձրութիւնը երբ ըսաւ . « Երկնից Թագաւորութիւնը անանկներուն է » :

Աւետարանը կը յայտարարէ նաեւ թէ կարելի է որ չար, ծեր մարդ մը ստանայ նոր, բարի սիրտ մը . ի՞նչ փառահեղ յայտարարութիւն : Յայտարարեց նաեւ թէ ամէնքը կրնան Աստուծոյ ողորմութեան արժանանալ ապաշխարութեամբ, եւ այս աստուածային թողութեան համար ալ հաստատուն հիմ մը ցոյց տուաւ . ցոյց տուաւ թէ մարդ կրնայ արդարանալ Աստուծոյ առջև : Մարդկային նկարագրի մեծութիւնը եւ տեւական հանգամանքը ցուցուց, ու մատնանիչ ըրաւ այն գաւառը, այն աշխարհը կամ տիեզերքը ուր պիտի դիմեն մեռնողները : Պարզեց այն հաստատուուն հիմերը որոնց վրայ յենած կը հաւատանք անմահութեան : Ի՞նչ նիւթեր են ասոնք, բարեկամներ . ամէն մէկը մարդկային մտքի ներկայացող ամէնէն բարձր ու ամէնէն շահեկան նիւթերէն են :

Ո՞ւր կը գտնէք անոնց նմանը : Զէ՛ք կարծեր թէ մարդկային միտքը անշուշտ կը բարձրանայ մինչեւ անգամ մտածելով այսպիսի անհունապէս բարձր նիւթերու վրայ : Փոքրիկ խորհուրդները կը պզտիկցեն, կըստորնացնեն անոնց վրայ մտածողը : Մեծ խորհուրդները կ'ազնուացնեն ու կ'ընդլայնեն զմեզ, Խորհած էք ի՞նչ է տարբերութիւնը գեղացիի մը ու մեծ քաղաքացի անձի մը : Տարբերութիւնը կը չլինուի այն նիւթերէն

որոնք տարիններով մտածութեան առարկայ եղած են. գեղացին կը մտածէ յարդի գէղին ու այն անասուններուն վրայ որով անոնք պիտի կերակրուին. մինչ միւսը՝ մեծ քաղաքացի մարդը՝ կը մտածէ ծրագիրներու վրայ որ ամբողջ ազգերու կը վերաբերին. կը մտածէ նաւերու վրայ որ անհուն ուժ-կիրաններ կը ճեղքեն կ'անցնին. կը մտածէ ընդարձակ վաճառականութեանց վրայ որ իրարու հետ կը կապեն Հիւսիսը և Հարաւը, Արեւելքը եւ Արեւմուտքը. կը մտածէ մարդկութեան բազմադիմի շահերուն եւ պարտականութեանց վրայ. արտերու, գործարաններու, կրպակներու եւ հանքերու վրայ. եւ այս մեծ խորհուրդներն են որ կ'ընեն զինքը մեծ մարդ. եւ ամէն ատեն, ամէն պարագայի մէջ, այս է պատճառը մեծութեան կամ փոքրկութեան. Այն ատեն մարդիկ մեծ կ'ըլլան՝ երբ անձուկ, սահմանափակ մտածումներէ դուրս ելլեն ու սա-սաւառնին խորհուրդի բարձրութեանց, եւ մարդ այնքան կը մեծնայ ու կը բարձրանայ որչափ որ առիթները ներկայանան իրեն աւելի բարձր, աւելի լայնածաւալ սահմանները ելլելու. Մեծերը իսկ աւելի կը մեծնան այդ պատեհութիւններով. Հոմերոս մեծ բանաստեղծ մըն էր, բայց Հոմերոսէ աւելի մեծ պիտի ըլլար եթէ պատեհութիւնը ներկայանար իրեն. Այս մեծ Յոյն դիցազներգութիւն մը գրեց, երգեց պատերազմները, դիցադուները, սաղաւարտները, գեղարդները եւ վահանները. Բայց եթէ Հոմերոս, թէնիսընի ժամանակը ապրած ըլլար իր նիւթը պիտի ըլլար, անմահութեան վրայ թէնիսընի ուսումնասիրութեանց նման բաներ. եւ եթէ Լօէլ ու Պրօնինկ ապրած ըլլային Վիրգիլիոսի օրերը՝ անոնք պիտի չկորնային գրած ըլլալ այն փառաւոր բանաստեղծութիւնները, որոնք մեր սրտերը կը թրթռացնեն:

Արեւն է որ կուտայ իր բոսորագեղ գոյնը ծաղիկիլի, եւ Դրիստոսի անձնազոհութեան խորհուրդն է որ տուած է գեղեցկութիւն եւ փառք մեր օրերու թէնիսընի և Պրօնինկի պէս բանաստեղծներու շքեղ գործ-

քերուն, եւ Հանտէլի պէս երաժիշտներուն յօրինել տուած է երաժշտութիւն մը որ մտիկ ընողները անզիտակցաբար ոտքի կը հանեն նստած տեղէն, եւ հոգին ալ կը սաւառնեցնէ երկնից վերին գաւառները. Աւետարանի այս զարմանալի եւ մեծ նիւթերն են որ քրիստոնեայ ամենամեծ ատենաբաններուն տուած են հրաւառ պերճախօսութիւն մը ու ջատագովել տուած են անոնց մարդկութեան ամէնէն տկարներուն նիւթական և բարոյական ճշմարիտ շահերը:

Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոնայք սկեպտիկեանք, ամէնա՞նք այս գիրքէն, մէկդի՞ նետենք զայն իբր հինցած եւ անպէտ բան մը, թէ ընենք զայն մեր պարծանքը ու փառքը, ու անով բարձրացնենք մեր ամէն մտաւոր եւ հոգեկան կարողութիւնները: Մենք չենք կրնար թողուլ գիրք մը որ ամէնէն բարձր եւ ազնիւ խորհուրդները կուտայ մեզի, եւ որովհետեւ դուք ալ չէք կրնար մեզի տալ լաւագոյն մը, խրատ տուէք յաւէտ որ ամէն անհատ անով սնանի, ու նոր սերունդը անով առաջնորդուի, թէ որ իրօք անոնց օգուտը փնտռող էք:

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԵՃԻՋԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԸՆՈՐՀԱԼԻ

Թ.

Զի՞նչ օգուտ իցէ, եղբա՛րք իմ, եթէ ասիցի ո՛ք հաւատս ունե՛լ՝ եւ գործս ո՛չ ունիցի եւն.:

. . . Որպէսզի լի՛ եւ անթերի հաւատք ունեցողը, ասոր ապաստանելով՝ բաւական չհամարի զայն փրկուելու համար եւ առաքինական գործերը զանց չընէ. . . կ'ցուցնէ թէ մէկը ո՛րչափ ալ զօրաւոր ըլլայ հոգիով, բաւական չէ հոգեւոր փրկութեան համար եթէ իր լծակիցը իր հետը չէ՛: . . .

Ամէն տեղ հաւատքը յարգի եւ զօրաւոր երեւան կու գայ՝ հաւատացողը փրկելու համար՝ մանաւանդ տէրունական հրաշագործութիւններու մէջ. վասնզի որոնք որ հաւատք ընծայեցին, փոխարէն բժշկուեցան, իսկ թերահաւատները, երբեք չբժկուեցան: . . .

Մեր Տէրն ալ մէկէ մը գործ չպահանջեց, այլ՝ հաւատք. . .

Արդ մեր մտքէն ի՞նչ պիտի անցնի. ասոնք իրարու հակառակ են պիտի ըսենք թէ ուրիշ բան մը. . .

Ասոնց մէջ ո՛ր եւ է հակառակութիւն չտեսնուիր. այլ՝ ընդհակառակը շատ ալ համաձայն են իրարու. վասնզի Տեառն մերոյ քարոզութեան սկիզբը՝ անհաւատներուն համար հաւատք պէտք էր եւ այս պատճառաւ անոնցմէ հաւատք կ'պահանջէր բժշկելու համար. իսկ հաւատքի մէջ կատարեալ չեղողներուն եւ մանաւանդ տկարացողներուն վրայ աւելի բեռ դնել եւ անոնցմէ գործք պահանջել տարժամ էր եւ աւելորդ: Բայց երբ որ հաստատուեցան հաւատքի մէջ եւ խաչին գայթակղութիւնը վերցաւ և քարոզուեցաւ Քրիստոսի աւետարանը եւ հաւատքը սկսաւ ծաղկիլ, այն ատեն Աւետարանի աշակերտները սկսան հաւատքի հետ գործքն ալ ներմուծել եւ բարձրագոյն կրօնքի ձեռք գտնել: . . .

Զի՞ցն օգուտ իցե՞. . . եւն. . .

Այսինքն հաւատք ունենալ եւ այդ հաւատքի համեմատ գործ չունենալ, այսպիսի պարծանքէ չկայ, չկայ ո՛ր եւ է օգուտ. վասնզի Քրիստոնեային հաւատքը գործերէն կ'ձանչցուի: Որովհետեւ եթէ մէկը քրիստոնեայի անուն ունենայ, իսկ գործքը ոչ քրիստոնեայի մը գործքը ըլլայ, այդ անունէն օգուտ մը չկայ, ընդհակառակը մեծ վնաս կայ. վասնզի ինչպէս որ գրուած է, ա՛յնպիսիներուն պատճառաւ կ'հայհոյուի Աստուծոյ անունը (Էջ 95): . . .

Պօղոսն ալ կ'յայտնէ ասոնք ամէն տեղ. ո՛ւր որ հաւատքը կ'յիշէ գործքն ալ մէկտեղ կ'յիշէ որպէսզի ցոյց տայ թէ առանց գործքի հաւատք, եւ առանց հաւատքի գործք չեն

կրնար փրկել մարդը հոգեւորապէս: Եւ մանաւանդ երբ նախնեաց հաւատքին վրայ կը խօսէր, գործքերու հետ մէկտեղ կ'խօսէր, վասնզի Աբէլին հաւատքը յիշած ատեն՝ մէկտեղ յիշեց պատարագն (նուէրն) ալ, որ գործքի հաւաստիքն էր. այսպէս նաեւ Ննովքին հաճելի ըլլալը, Նոյին տապան շինելը, Աբրահամու այլ եւ այլ եւ զանազան բաները եւ ուրիշ մարդարէներուն, լոեցընելու համար առաքինութեան մէջ տարտամ եղողները եւ ճշմարիտ հաւատքի մէջ երկբայողները: . . .

Եթէ եղբայր քո կամ քոյր իցեն մերկ կամ կարօտալ աւուրց կերակրող եւն. . .

Ընտանութեան անուններ, եղբայր, քոյր մէջտեղ կ'բերէ, որպէսզի աւելի եւս պատկառեցնէ կարեկցելու համար: Վասնզի, ո՛վ է ա՛յն անգութը, որ ազգականները յետին ծայր տառապանքի մէջ տեսնէ եւ անտես ընէ:

Մարմնի բոլոր պէտքերուն մէջ ամէնէն աւելի կարեւորներն են հագուստ եւ կերակուր. երբ ասոնք պակսին անհնարին գէշութիւններ յառաջ կու գան. (մերկն ու անօթին) ցուրտէն կ'ստոյի եւ կ'ընդարմանայ, աւուր հացի կ'կարօտի, եւ երիթացած ու բրդգգուած՝ ամէն մարդու կ'զիմէ, ամէնուն կ'աղաչէ ու կ'աղերսէ եւ շատ անգամ ցաւէն կու լայ, կը հառաչէ, տեսնողներուն ողորմածութիւնը շարժելու համար:

Այսպիսիներուն եթէ մէկը տմարդի կերպով ըսէ, Երբայք խաղաղութեամբ, ջեռարո՛ւք եւ յազեցարո՛ւք:

Մարդոց սովորութեան համեմատ կ'խօսի, գործ օրինակ մէկը՝ անգութ ըլլալուն, չուզեր անքատին ողորմիլ, չլսեր իր քրոջ պաղատանքին, չողորմիր աղքատներու արցունքին, չկարեկցիր, այլ՝ կ'ըսէ անոր, գնա՛ խաղաղութեան Աստուածը, որ քեզ ստեղծեց, կուտայ քեզի հագուստ եւ կերակուր եւ բան մը չպակսիր քեզի (Էջ 96): . . .

Սոյնպէս եւ հաւատք եթէ գործս ո՛չ ունիցիցի, մեռեալ են առանձինքն.

Ի՛նչպէս որ, կ'ըսէ, միայն խօսքը օգուտ մը չըբաւ ազգականի կամ քրոջ միտ-

Թայ
դիւն
հաւ
քին
է,
թեւ
րոջ
որո
պէս
(Էջ
Էր
հաւ
վրայ
եալ
ներ
յայ
Պօղ
կոր
նոյն
դիւն
հալ
րուն
տել
Է
հաւ
լաղ
ղեց
նոջ
հաւ
ոսկի

Հէս
բակ
նոր
մաս
ւել
ւան
յան

Թարութեան համար, քանի որ խօսքին արդիւնքը քննէ չընդունեցին, ա՛յսպէս ալ հաւատքը, որ միմիայն խօսքով է և խօսքին գործքը մէկտեղ չէ՛, առանձինն մեռած է, կեեդանի չէ՛: Ինչպէս որ միթարութեան խօսքերը, զոր ըսիր եղբորդ կամ քրորջդ, ցնդեցաւ եւ օդին մէջ լուծուեցաւ, որովհետեւ իր հետը չէր արդիւնքը, այսպէս ալ հաւատքը մեռեալ եմ առանձինն (էջ 97) . . . :

Մեկնիչս այս հիման վրայ կ'շարունակէ իր խորհրդածութիւնները առանց գործքի հաւատքին եւ առանց հաւատքի գործքին վրայ, զարդարուն ոճով մը: Պօղոս Առաքեալի եւ Յակոբոս Առաքեալի տեսութիւնները կ'հաշտեցնէ իրարու հետ: Ինչպէս որ յայտնի է Նոր Կտակարանը ճանչցողներուն, Պօղոս հաւատքի Առաքեալ է կարծես և Յակոբոս՝ գործքի: Բայց իսկապէս երկուքն ալ նոյնը կ'քարոզեն. հաւատքը եւ իր արդիւնքը չեն գոհեր իրարմէ: Եւ Ս. Շնորհալի առիթ չփախցնէր երկու առաքեալներուն տեսութիւնները օրինակներով հաստատելու:

Ռախարի հիւրասիրութեան մէջ դիտուած հաւատքը չինիչ խորհրդածութիւններ կ'թելադրէ Մեկնիչիս, այնպէս որ հեթանոս եկեղեցւոյն դարձն ու փառքը կ'տեսնէ այս կընոյշ դարձին մէջ (էջ 102): Առանց գործքի հաւատքը, զոր բանաստեղծօրէն կ'նմանցնէ ոսկի ամանի մը, որուն մէջ չկայ լուստելիք

կամ խմելիք (էջ 98-99), Ռախարի հաւատքին ու դարձին հանդէպ ազդեցիկ կերպով կ'արտայայտէ:

Հաւատքի մասին Ս. Շնորհալի իր տեսութիւնները կը վերջացնէ նկարագրելով անհաւատը կամ անհաւատութիւնը:

Ես, կ'ըսէ, Սուրբ Երրորդութեան համար եղած հաւատքին վրայ չէ՛ որ կ'խօսիմ, այլ « զայն ասեմ որ գանուկ ֆրիսոնէի զգեցեալ ունի, եւ զգործսն անհաւատի » (էջ 104):

Եւ անհաւատ է ա՛ն, կ'ըսէ, որ անդիդ է, ա՛ն՝ որ մամոնային կը ծառայէ, ա՛ն՝ որ պոռնիկ է եւ գէշ, ա՛ն՝ որ իր փորը կ'առտուածացնէ, ա՛ն՝ որ ամբարտաւան է, փառասէր է, սնափառ է, ամբարհաւած է, ա՛ն՝ որ գող է, բամբասող է եւ տրտընջող, ա՛ն՝ որ բուռն կերպով նախանձոտ է եւ ռիսկալ, ա՛ն՝ որ սուտ կ'խօսի եւ սուտ կ'վկայէ, ա՛ն՝ որ դատարկաբան է, ծաղրածու, ծաղրասէր եւ կատակերգակ, ա՛ն՝ որ չպատուեր իր հայրն ու մայրը, ա՛ն՝ որ սրտմտող է եւ բարկացող, ա՛ն՝ որ չսիրէր իր եղբայրը, ա՛ն՝ որ ծոյլ է աղօթքի մէջ, հեղձ՝ խնդրուածքի մէջ:

« Արդ՝ որ յայսմ ամենայնի անհաւատ գրեանի ի գրոց վարդապետութեանց, զի ա՞րդ ե նա ի հաւատոց մասին » (էջ 104-105):

ԲԱՅԳԻՆ ՎԱՐԴ

ԻՐ ԷՆ ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

—Կարծեմ ուրիշ բան չկայ, ըսաւ տղքթ. Հէսպրուք գոցելով իր հիւանդներուն տետրակը եւ այցելութեանց ցանկը: «Մեծ շնորհք մը ըրած պիտի ըլլաք ինծի եթէ այս մասնաւոր հիւանդներուն հոգ տանիք առաւելապէս. շատ հանգիստ պիտի չըզգայի հիւանդներս քեզմէ զատ ուրիշ բժիշկի մը յանձնելով. կարծեմ թէ շատ չեմ ուշանար:

գուցէ մեծ մայրս իր ճամբորդութեան վախճանին չհասած մեռնի, թէեւ կը յուսամ թէ իր տունը պիտի հասնի ուր երթալու համար այսքան կը բաղձայ: Շնորհակալ եմ, տղքթ Նորթթըն, մնաք բարով:»

Տղքթ. Հէսպրուք կը խօսէր իր սովորական գուարթ եւ անկեղծ եղանակով, կը նայէր չեչտակի՝ իր խօսակցին աչքերուն էջ

եւ մոռնալով՝ երկնցուց իր ձեռքը՝ ձեռնոցը հանած։ Տոբթ. Նորթըն բռնեց զայն, եւ անմիջապէս իր դէմքին վրայ փոփոխութիւն մը յառաջ եկաւ, այն փոփոխութիւնը զոր իր արուեստը յառաջ կը բերէ երբ ախտանիշ մը տեսնէ։ ձեռքը թող չտուաւ եւ իր պաղ ձեռքը տոբթ. Հէսպրուքի դաստակին վրայ դրաւ։ «Տոբթո՛ր, կեցիր տեսնենք, տե՛նդ ունիս, ինչ, եւ բազկերակիդ զարկն ալ ի՞նչ ուժով եւ արագ է, այո։ եւ Իլինոյ երթալու համար ալ ճամբայ կ'ելլես, հա՞. նստէ անգամ մը տեսնեմ»։

—Ներեցէք, առարկեց շորճ Հէսպրուք, հաճոյակատար եղանակով մը։ Հիւանդը կը սպասէ եւ շոգեկառքը ճամբայ կ'ելլէ մէկ ժամ եւ քսան վայրկեանէն։

—Նստէ՛ կ'ըսեմ քեզի։

—Ուրիշ ատեն մը, չնորհակա՛լ եմ, կրկնեց Հէսպրուք ժպտելով, եւ ջանալով մեղմով ինքզինքը ազատել իր բարեկամին ձեռքէն։ Կիմա ժամանակ չունիմ, բայց եթէ ուզես վերադարձիս կը նստիմ։

—Լեզուդ դուրս հանէ՛, հրամայեց տոբթ. Նորթըն. ո՞րչափ ժամանակէ ի վեր այս վիճակդ կը շարունակէ։ Հէսպրուք, դուն հիւանդ ես. չես կրնար Իլինոյ երթալ. Կիմա անկողին երթալու ես եւ ես պիտի հսկեմ վրադ... ո՛ր, եւ է ցաւ կը զգա՞ս սատեղը կամ սատեղը. վախճամ թէ ժանտառեանդէ բըռնուած ես։

—Լռէ՛ Կիմա, պոռաց շորճ Հէսպրուք. բան մը չկայ. վերադառնալէս վերջ կը նայինք ինծի եւ հիւանդութեանս. չեմ ուզեր յուսախար ընել մեծ մայրս Կիմա, եթէ նոյն իսկ գիտնայի թէ անոր մեռնելէն առաջ պիտի մեռնէի ես։ Տեսնելով էիր իր դէմքը երբ ըսի իրեն թէ իր հետ պիտի երթայի։ Նորթըն, կարօտախտէ երբեք բռնուած ես, ես բռնուած եմ. եւ այդ ախտէն բռնուած ըլլալ եւ մեռնելով ալ վրայ... մնաս բարով Նորթըն. հոգ մի ընե՛ր. կը խնդրեմ որ վաղը առտու ամէնէն առաջ նայիս այն հիւանդը որուն ազդերին ոսկորը ջախջախուած է։

—Իրաւ որ խենթ ես դուն, մրմնջեց իր բարեկամը յուսախար եղանակով մը, մինչ

տոբթ. Հէսպրուք դուռը գոցելով մեկնեցաւ։ Բայց, խիստ շանովոր տեսակէն խենթ մըն ես, աւելցուց գորովոտ շեշտով մը։

Մինչ շոգեկառքը կը մօտենար Իլինոյի սահմանադուրսին, տոբթ. Հէսպրուք յանկարծ ելաւ իր նստարանէն եւ իր մեծ մօրը անկողինին քով եկաւ. հիւանդապահը ելլելով՝ իր տեղը բժիշկին տուաւ։

—Մեծ մա՛յր, ըսաւ հիւանդին ականջն ի վար, մէկ վայրկեանէն Իլինոյի սահմանագլուխը պիտի անցնինք. սպասէ՛... Կիմա... անգամնք։ Եւ Կիմա, մեծ մա՛յր, Իլինոյի մէջ ենք, եւ գրեթէ տուն հասած, կը լսե՛ս։

—Իլինոյի մէ՛ջ, մրմնջեցին տօգոյն շըրթունքներ, եւ իր աղօտ կապոյտ աչքերը խոշոր խոշոր բացուեցան. «Իլինոյի մէ՛ջ, եւ գրեթէ իմ տունս, իմ վաղեմի տունս։ շորճ, տղաս, իմ բարի տղաս, որքան բարի ես որ պառաւ կինը վերջապէս տուն բերիք»։

Բժիշկը բռնեց անոր ձեռքէն եւ մատները բազկերակին վրայ դրաւ, անձկանօք զանկա գիտելով, որովհետեւ խորապէս կը բաղձար Կիմա որ ան տակաւին քիչ մըն ալ ապրէր եւ տուն հասնէր։

Թանկարծ հիւանդը նորէն խօսեցաւ, եւ այս անգամ զգալապէս աւելի զօրաւոր կերպով։

—Շորճ, գրեթէ կը հաւատամ թէ ձէյն — մայրդ — գիտէ թէ այս բանը ինծի համար ըրիր։ Ան պիտի ուզէր որ ասիկա ընէիր ինծի համար եթէ գիտնար եւ հասկընար թէ քու ծանր հիւանդներդ ձգեցիր միայն ինծի համար։

—Մեծ մայր, այդ հիւանդներուն վրայ մի խորհիր. Կիմա իմ է՛ն ծանր հիւանդս դո՛ւն ես։

Շորճ չէր կրնար վստահաբար ըսել թէ տունին մօտենալու հաճոյքն էր որ այս աղկարացած, մաշած սրտին վրայ իբր գրգռիչ մը ազդեցութիւն ունեցաւ. բայց սա ստոյգ էր որ երբ իր մեծ մայրը շոգեկառքէն կառքը դրաւ իր տունը տանելու համար, չէր երեւար թէ ան՝ Նիւ Եորքի հիւանդանոցէն մեկնած ատենէն աւելի տկար էր։

Երբ երիտասարդը իր մեծ մայրը տուն

տարաւ եւ զանիկա պառկեցուց բուն իսկ անոր անկողինին մէջ, եւ քովը նստելով անոր դէմքին վրայ կը նայէր, այդ դէմքը այն տեսակ արտայայտութիւն մը ստացած էր որ շորճ զգաց թէ իր ըրածը լիապէս փոխարինուեցաւ. իր սիրտն ալ կը զարնէր ուժով եւ ինքն ալ յուզուած էր, գլուխը անտանելի ըլլալու աստիճան ծանր էր, եւ կը զգար թէ ամէն ժամ աւելի կը հիւանդանար, բայց խիստ երջանիկ էր:

— Ծո՛րճ, ըսաւ մեծ մայրը, ահա՛ Նաթանը, — ծերուկ ամուսինս — որ ճիշդ վրաս կը նայի, եւ հոն է ձէյնը, եւ ձօնը — աղաս, քու հայրդ — եւ այս բոլոր առարկաները զոր կը տեսնես ես կարգադրած եւ գետեղած եմ այս սենեակին մէջ երբ Նաթան եւ ես ամուսնացանք: Եւ սա ալ ձօնին պզտիկ աթոռն է եւ կարծես թէ կը տեսնեմ զինքը այդ աթոռին վրայ իր տղայութեան ժամանակ: Ծո՛րճ, կարծես թէ բոլորն ալ հոս են:

— Իրաւ անանկ է, մեծ մայր, ըսաւ ծորճ: Եւ հիմա իր դէմքը արցունքներէն կը թրջէր, վասնզի երիտասարդը այնքան յոգնած եւ տկար կը զգար այլ ևս, որ չէր կրնար իր արցունքները զսպել: Իրեն համար ալ աղէկ կուգար հիմա գտնուիլ իր մեծ մօրը այս փոքրիկ, վաղեմի տան մէջ, ուր իր մանկութեան երջանիկ օրերը անցուցեր էր: Ան կը խորհէր հիմա մօրը վրայ եւ անոր կարօտը կը քաշէր խորունկ կերպով, ճիշդ այնպէս ինչպէս զգացեր էր առաջին անգամ անկէ բաժնուած ատեն:

— Եթէ ես ալ պիտի հիւանդանամ, և ես ալ պիտի «չուեմ», կը խորհէր ծորճ ինքնիրեն, կարծեմ թէ ես ալ պիտի ուզէի որ հոս հիւանդանայի եւ այս տեղէն չուէի: Ո՞վ գիտէ, թերևս ասանկ ալ ըլլայ թերեւս...

Բայց ինքզինքը ժողվեց, եւ հիւանդապահին օգնեց՝ իր մեծ մօրը ամէն կարելի հանգստութիւն պարգեւելու համար: Իրեն համար հիմա շատ դժուար բան էր նոյնիսկ շարժիլ, եւ երբեմն կը մտածէր թէ արդեօք կարող պիտի ըլլա՞ր մինչեւ վերջը հիւանդին պէտք եղածը ընել:

Եւ սակայն մեծ մայրը երկար ատեն պէտք չունեցաւ անոր. իր տուն հասնելուն երկրորդ օրը, դեռ չլուսցած միւս երկարագոյն ճամբորդութիւնը ըրաւ, որուն միջոցին որ և է ընկերի պէտք չունէր: Անիկա իր վերջին քունը քնացաւ գոհունակ ժպիտ մը ունենալով չրթունքներուն վրայ, եւ իր թոռն էր, «իրեններէն մէկը», որ իր յոգնած բայց երջանիկ աչքերը գոցեց:

Թէ ինչպէս Տօքթ. Հէսպրուք յաջորդ երկու օրերը անցուց, երբեք չգիտցու: Հիւանդապահը ետ զրկեց Նիւ-Եորք, երթալու եւ անմիջապէս հոգ տանելու մասնաւոր հիւանդի մը, որուն վրայ խորհելէն ժամ մը դադրած չէր: Այս կամ այն կերպով շարունակեց ոտքի վրայ մնալ, գիտնալով հանդերձ թէ իր տաքութիւնը շարունակ կը բարձրանար, եւ թէ՛ չպառկելուն համար ամէն ժամ ինքզինքը աւելի մեծ վտանգի կ'ենթարկէր:

Բայց չպառկեցաւ մի միայն կամքի ուժով եւ իր մեծ մօրը համար ըրաւ ինչ որ ան (մեծ մայրը) կը փափաքէր որ իր «օրեւիները» ընէին, Երբ ծորճ տեսաւ թէ ան ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ, փոքրիկ առունին դուռը կղպեց, բանալին տուաւ Տիկ. Հէնտըրսընին, — իրենց զրացիին — եւ կայարանին ճամբան բռնեց զինովի պէս դեղեւելով:

Ծորճ հեռագիր մը զարկաւ Նիւ-Եորք, խնդրելով որ պատգարակ մը պատրաստ գտնուի կայարանին մէջ կառախումբին հասած ատենը, յոգնած կերպով ելաւ ննջարան վակոնին մէջ, առատ պարգեւ մը տուաւ դռնապանին, եւ հանդերձները չհանած ինկաւ անկողինին մէջ: Այլ առկէ վերջ չէր գիտեր թէ ինչ պատահեցաւ եւ գիտնալու հոգ ալ չունեցաւ:

Երբ կառախումբը կանգ առաւ Նիւ-Եորքի կայարանը, լաւ հագուած, խոշոր մարդ մը, իր դէմքին վրայ արտայայտելով խորին անձկութիւն մը յաջողեցաւ ամէն մարդէ առաջ մօտենալ ամէնէն առաջ գտնուած ննջարան վակոնին: Դռնապանը, որ հայրական զգացում մը ունեցեր էր այս երի-

տասարդէին նկատմամբ որ ոսկի մը պարգեւ տուեր էր իրեն, եւ որ հիմա կառքին մէջ թմրած մնացած էր, մօտեցաւ կառախումբին մօտեցող մարդուն եւ ըսաւ անոր աշխուժով .

— Ներեցէք, պարոն, արդեօք կը փընտըռէք ա՛յն հիւանդ պարոնը, որ Շիքակոյի մօտէն կառախումբը նստաւ, լաւ, այս կողմը եկէք, հոս է ան :

Տոքթ. Չարլըս Նորթըն վարագոյրը վերցուց եւ անկողինին մէջ տարածուած անձայն եւ անշարժ անձին մօտեցաւ : « Խեղճ, բարի տղաս », մըմնջեց ան . « մեծ մայրդ տուն տարիր եւ զանիկա երջանիկ ըրիր, բայց չեմ համարձակիր գուշակել թէ արդեօք ատանկ ընելովդ աշխարհը ւզնիւ հոգիէ մը զրկեցիր կամ ոչ » : Ապա գորովանքով ծոցեցաւ շորճ Հէսպրուքի վրայ եւ իր ձեռքը անոր ճակատին վրայ դրաւ :

— Հէսպրո՛ւք, մա՛նչս, տուն հասած ես, կրնա՞ս տեսնել թէ Նորթըն հիմա քովդ է :

Բայց շորճ Հէսպրուք միայն ապուշ եւ տարտամ ակնարկ մը ուղղեց, եւ մըմնջեց, « եթէ միայն Իլինոյի սահմանագլուխը անցնէի » :

— Այս կողմը եկէ՛ք, տղա՛ք, ըսաւ Տոքթ. Նորթըն, հիւանդանոցին երկու օգնականներուն, որոնք բժիշկին հետեւած էին պատգարակով մը, եւ « ըսեմ ձեզի որ ամենամեծ զգուշութեամբ պէտք է փոխադրէք զանիկա » . ապա աւելցուց մեղմով . « այսքան պատուական բեռ ձեր կեանքի օրերուն մէջ տարած չէք » : Օգնականներէն մին իբր գլուխով հաւանութիւն յայտնեց Տոքթորին ըսածին եւ ըսաւ ազդուաբար . « Տոքթո՛ր, ատանկ ըլլալը գիտենք » :

Շորճ Հէսպրուքի հիւանդութեան ատեն կեանքի եւ մահուան միջեւ եղած ոգորումը երկարատեւ եւ տաժանելի եղաւ, եւ Հէսպրուք թէեւ գիմացաւ բայց կմախք մը միայն դարձած էր : Ամենաճարտար եւ ամենէն անձնուէր խնամքն էր միայն որ զանիկա փրկեց : Առաջին անգամ ըլլալով որ մը ընկողմանած էր հիւանդի յատուկ մեծ

աթոռի մը վրայ, եւ չորս կողմը կը նայէր սենեակին՝ որ հոգածութեան եւ սիրոյ ապացոյցներով լեցուն էր :

— Միս իթը՛ն, ան երբ նշմարեց բոսորագեղ վարդերու հսկայ փունջ մը որ նոր բերուած եւ սեղանին վրայ դրուած էր, կը կարծե՞ս թէ ծաղկեվածառին խանութը տակաւին ծաղիկ մնացած ըլլայ :

— Արգարեւ շատ ծաղիկ մնացած ըլլալու չէ, ըսաւ հիւանդապահը խնդալով, այս վեց շաբաթուան միջոցին այնքան շատ ծաղիկ բերուած է հոս, բայց ծաղիկներէն զատ ուրիշ բաներ ալ բերուեցան քեզի, աթոռներ, բարձեր, եւ, զորս չէինք կրնար հոս դնել՝ տեղ չըլլալուն համար :

Հէսպրուք մտախոհ երեւոյթ մը առաւ, ապա ըսաւ . « կը խնդրեմ, աս վարդերը անգամ մը ինծի տուր որ հոտուըտամ, եւ յետոյ . « Տղայոց սրահը տար : Կը յուսամ թէ այդ բաներէն ոմանք ձեր տիկիններուն ղըրկեցիք, ինչպէ՞ս է խեղճ Տոնէլին, եւ ինչպէ՞ս է ... » :

— Հիմա լռէ՛ նայիմ, պոռաց Տոքթ. Նորթըն ներս գալով : Տոնէլին շատ հանգիստ է ինչպէս նաեւ միւսները, խնդիրը սա է, ինչպէս է իմ հիւանդս :

— Նորթըն, ըսաւ շորճ աշխուժով, կ'ուզէի քեզ տեսնել . ինչպէս է ազդրին կոտրած ոսկորը ... :

— Բայց հոս նայէ, ընդմիջեց Նորթըն անհամբերութեամբ, ե՞րբ անգամ մը բոլ վրադ պիտի խորհիս :

— Վրաս ալ կը խորհիմ տոքթո՛ր, եւ ասոր ապացոյցը աս է թէ կ'ուզէի քեզ տեսնել խնդրելու որ պատառ մը, միայն մէկ պատառ, պի՞ծքե՞ք ուտելու հրաման տայիր :

— Եթէ հանդիսաւորապէս խոստանաս որ պիտի չեղես, հրաման կուտամ :

Շատ աղէկ, կը խոստանամ : Բայց ի՞նչպէս եղաւ ոտքը կոտրած մարդը :

— Յառաջիկայ շաբաթ օր, յայտարարեց Տոքթ. Նորթըն, քու բոլոր հիւանդներուդ կատարեալ մէկ պատմութիւնը պիտի ընեմ քեզի, եթէ շարունակես այսպէս լաւ յառաջ երթալ : Մինչեւ այդ ատեն ինծի հար-

ցում մը պէտք չէ ուղղես. տակաւին վրադ իշխանութիւն ունիմ, եւ պիտի գործածեմ զայն մինչեւ որ ոտքի ելլես: Տղա՛ս, գիտե՞ս արդեօք որքան մաքառեցանք որ չը չուես: Եւ հիմա, Հէսպրուք, քեզի հարցում մը ունիմ ընելու, որուն պատասխանը քեզմէ ստանալու շատ հետաքրքիր եմ: Միտքդ բեր այն շարաթիւերը գործհրապարակեանդ համար կորսնցուցիր, խորհէ՛ նաեւ թէ տակաւին քանի շարաթիւեր պիտի կորսնցնես մինչեւ որ առջի ոյժդ ստանաս: Երբ այն ճամբորդութեան ձեռնարկեցիր գիտէիր թէ կեանքդ վտանգի կ'ենթարկէիր պառաւ կնոջ մը հիւանդաբոյր մէկ քմայքին համար: Եթէ չերթայիր եւ անմիջապէս անկողին մտնէիր, ամենայն հաւանականութեամբ շատ թեթեւով պիտի ազատէիր. գիտեմ թէ կազմուածքիդ մէջ դիւցազնութեան խմորը կայ, բայց անկեղծապէս ըսէ՛ տեսնե՛մ, կը կարծե՞ս թէ ըրած այդ զոհողութիւնդ կ'արժէր:

— Տեսակէտով մը թերեւ չէր արժեր, ըսաւ Ճորճ, մտախոհ կերպով, բայց ուրիշ տեսակէտով մը վստահ եմ թէ կ'արժէր: Ա՛խ, շատ բան կ'արժէր տեսնել այդ խեղճ ծերացած դէմքը ճիշդ այն զգացումով զոր կ'արտայայտէր երբ բուն իսկ իր անկողինին մէջ կը պառկէր, չեմ ցաւիր որ այդ բանը ըրի, ընդհակառակը ուրախ եմ: « Ա՛հ », ըսաւ ապա պարզութեամբ, իր մօրը պատկերին նայելով որ իր քով սեղանին վրայ գրուած էր, « ինչպէս քեզի առաջ ըսի, ես ալ ժամանակաւ կարօտախտէ բռնուած եմ »:

Թարգմ.

Ասա. Բազար ՅՈՎՀ. Ս. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
ՎԵՐՋ

Ա. Զ. Դ

Երիտասարդաց Գրիտտոնէական Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի, ժամը 9 ու կէսին (Ը. Թ.), Գում գալիուի «Իէսթ»ին մէջ:

Ո եւ է խնդրի նկատմամբ միշտ անկողմնակալ գտնուելու, եւ նոյն իսկ Թերթիս մէջ յայտնուած կարծիքի մը հակառակը փաստաբանող կողմին խօսք տալու համար, կը հրատարակենք Պետեւեալ յօդուածը, որ տարրեր կարծիք մըն է, քննադատութեան մասին, «Բիւրակն»ի մէջ նախապէս յայտնուած կարծիքէ մը:

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԱԾ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ ԻՆՉՈՒ ԿԸ ԶԱՅՐԱՆԱՆ

Ուզածը ըսողը չուզածը
պիտի լսէ:

ՅՈՂՈՎ. ԱՌԱՄ

Այս թերթին 43րդ թիւին մէջ, «Քննադատներու դէմ զուր գանգատ» խորագրով գրուածք մը երեւցաւ, որուն հեղինակը թէեւ ծածկուած՝ բայց քննադատուած ու զայրացած քննադատ մը ըլլալու կասկածանքէն ազատ չի կրնար մնալ:

Հակառակ խնամօք եւ զգուշաւոր ջանքի մը՝ գրուածքին մեղապարտ նպատակաւորութիւնը չի պարտկուիր: Յօդուածագիրը հակառակորդի մը հետ ունեցած իր անձնական հաշիւը կարգադրելու հնարը այս կերպով գտած է: Պիտի հարցնէի՞ք ինձ թէ ինչէ՞ն. որովհետեւ հոն քննադատներն են որ անխըտիր կը ջատագովուին եւ քննադատուողներն են որ կը դատապարտուին: Ասիկա՞ պիտի ըլլար անկեղծ գրուածքի մը հանգամանքը:

Իրա՞ւ է թէ՛ քննադատողներն են միշտ անմեղներն ու անկեղծները, իսկ քննադատուողները՝ յանցապարտ, «կեղծաւոր եւ խօսք չի հասկցողներ»: Իրա՞ւ է թէ՛ այս վերջինները քննադատներու դէմ ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը չունին:

Ասիկա չէ՞ այդ գրուածքին փիլիսոփայութիւնը (·):

Ասոնք այնպիսի միակողմանի եւ գէշ մտածուած խորհուրդներ են՝ որ ինքնապաշտպանութեան ատեն անհրկողներու միտքը միայն կրնայ յղացած ըլլալ: Հեղինակաւոր քննադատ մը իրեն համար սկարուքիւն պիտի համարէր գրել, ստորագրել եւ հրապարակ հանել այնպիսի գրութիւն մը որ քննադատները քննադատելու իրաւունքը չի տար քննադատեալին: Բայց այդ յօդուածը գրողը, որ անկեղծ ու կարող քննադատի մը ձեռք-

տուները ունի՝ երբեք տկարութիւն չի համարիր այսպիսի սխալ տրամաբանութիւն մը ջատագովել: Ահա հոս է որ կը պարտկուի ամէն ինչ: Սակայն յօդուածագիրը՝ եթէ լաւ սերտած էր՝ քննադատելու արհեստը եւ բարձր ու ճշմարիտ քննադատութեան նկարագիրը՝ պէտք էր զանազանել զանի բեմամանքն եւ քննադատուածներու ալ գէթ «կծուընալու» իրաւունքը տար: Թող չի ցաւի երբ բաները իր տեսածին պէս չեն տեսներ ուրիշներ, եւ հրապարակի վրայ քննադատականի երեւոյթը կրող բազմաթիւ գրուածքներն ու անոնց ստորագրողները առ հասարակ «անկեղծ ու անմեղ» չեն կրնար ճանչնալ: Մենք որչափ որ օրը օրին կը հանդիպինք այդ կարգի գրուածքներու—բացառութիւններ յարգելի են միշտ—մեր մէջ սա համոզումը կը զօրանայ թէ քննադատութիւնը մեր մէջ չի նշանակեր ուրիշ բան բայց միայն ոչ-հաճելի շարժառիթներու, անձնական հակառակութեանց հաշուեյարդար մը:

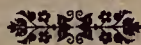
Ատոնց մէջ չենք տեսներ ոչ ակնարկը—լած անմեղութիւնն ու անկեղծութիւնը, եւ ոչ ալ ճշմարիտ քննադատութեան լուրջ ու ազնիւ հանգամանքը որ ուղղելու չինելու եւ բարձրացնելու ձգտումը ունենայ: Կրնանք հոս անուններովը յիշել մարդիկ՝ որոնք յանուն անկեղծ քննադատութեան հրապարակ նետուեցան անձնական հաշիւներ յարդարելու միայն: Կը ճանչնանք գրագէտի համբաւ շինելու մարմաջէն բռնկողներ, որոնք իրենց լեզուին վրայ հաւաքածոյ, կարգ մը սրաբանութիւններու, հեքնոտ բանաձեւերու եւ նախատալից բնութիւն պաշարը ունենալով՝ քննադատի կատարելութեանց տէր եղած կը կարծեն, եւ այսպէս իրենց չի հասկցած բաները քննադատելու յաւակնոտութեամբ հրապարակ կ'իջենն ցուցադրելու միայն իրենց նախատալից բառերու պաշարը: Ահա՛ ասոնք են որ անկեղծ քննադատի անունով կը փառաւորուին: Եւ երբ իրենց կարգին քննադատուին՝ այն ատենն է որ զայրացած կը հարցնեն զիրենք քննադատողներուն թէ «ինչո՞ւ կը կծուընան»,

մինչդեռ կծուեցողները իրենք են, եւ այնքան կծուըցած որ խախուտ տրամաբանութիւններու մէջ կը փնտռեն իրենց հաշիւը շտկելու հնարագիտութիւնը: Կը զայրանան՝ երբ փոխադարձաբար կը քննադատուին, ու կը բանաձեւեն դարձեալ «ինչո՞ւ նողկանք կ'ազդեն ուրիշներուն նախատալից եւ անհամ խօսքերով», բայց քանի մը տող վարը իրենց «այրած» սիրտը զսպել չի կարենալով՝ կը հակասեն, չեն վարանիր ուրիշները նախատել՝ զանոնք «միջակներ, անարժէքներ, խլէզներ ու սլէզներ, մոլեռանդներ, չտեսներ» եւ դեռ չեմ գիտեր ինչեր անուանելով: Հոս կը տեսնէ՞ք նմոյշը մեր քննադատներու բառերու պաշարին: Այս բառերը պէտք չէ նողկանք ազդեն ձեզ. թէեւ նախատալից բայց զանոնք գործածել «անմեղ եւ անկեղծ» քննադատներու մեռնաշնորհն է, ուրիշ ով որ գործածէ նողկալի է (°) հասկցա՞ք հիմա այս «անկեղծ» ի սահմանն ալ: Բայց այդ վշտացող քննադատներու գէթ սփոփանք մը տուած ըլլալու համար պէտք է աւելցնենք թէ անոնք պէտք չէ ցաւին, որովհետեւ ինչ որ ուրիշներէ իրենց կ'անդրադառնայ իրենց արձակած ձայնին արձագանքն է:

Այդ քննադատները գաւառացի ըլլան կամ գաւառական առածներ սերտողներ, այդ առակներու շարքին մէջ պէտք է սա առածն ալ սերտած ըլլան թէ «իր ուղածը ըսողը չուղածը պիտի լսէ», եւ ասիկա շատոնց պիտի փրկէր զիրենք դժնդակ վիճակներէ:

Կը յուսանք թէ, այսչափը բաւական է այդ քննադատներուն հասկցնելու թէ՛ իրենք եւ իրենց նմանները՝ ինչ գոյնի, ձեւի ու երեւոյթի տակ ալ որ գտնուին՝ տակաւին այնքան սուր աչքեր կան որոնց տեսութենէն չեն կրնար ծածկուիլ իրենք եւ իրենց հոգին: Մի ըսէք ուրիշին ձեռք ուղածը որ չանդրադառնայ անոնցմէ ձեռք չուղածը, վասն զի «ուղածը ըսողը չուղածը պիտի լսէ»:

ԵՍՍ.

ԱՆՍԱՆՕԹ ԷԶԵՐ

ԴԱՆԱԿԻՆ, ԴԳԱԼԻՆ ԵՒ ՊԱՏԱՌԱՓԱՂԻՆ

ՊԱՏԱՐԱԹԻՒՆՆ ՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Դարլայլ, ԺԹ. դարու անգլիացի խորհող միտքերուն ամէնէն նշանաւորը, իմաստալից խօսք մը ունի. «Երբեք նայա՞ծ ես բրուտին անիւին վրայ, որ աշխարհի ամէնէն հին գործիքներէն մէկն է» : Միեւնոյն կերպով մարդ մը կարող է հարցնել. «Երբեք նայա՞ծ էք դանակին, դգալին եւ պատառաքաղին վրայ, քննասէրի աշքով մը» : Բոլոր անոնք որ մինչեւ հիմա ըմբռնած չէին այս երեք անհրաժեշտ պիտոյքներուն կարեւորութիւնը, առաջին առթիւ մը թող երթան Լոնտոնի Գեղարուեստից Ընկերութեան բացած Յուցահանդէսը ուր պիտի սորվին դանակին, դգալին եւ պատառաքաղին պատմութիւնը : ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերէն մնացած երեսունի չափ սեղանի կաղամածներ ի ցոյց դրուած են հոն, մեծ մասամբ Բարլամէնդի նախկին անդամներու վերաբերեալ : Ասոնք շատ լաւ գաղափար մը կրնան տալ՝ մէկ երկու դար առաջուան Անգլիոյ ընկերական կեանքին վրայ :

Ի ցոյց դրուած պնակներուն մէջ կան անանկներ, որոնք նոյն իսկ կը գերազանցեն մեր դարուն ամէնէն գեղարուեստական պնակները. ամէնէն առաջ, այս պատմական առարկաներուն աչքի զարնող յատկութիւնը սիրուն պարզութիւն մըն է, որ յաճախ շատ աւելի կ'արժէ քան չափազանց զարդարուն եւ քանդակներով ծանրաբեռնեալ պնակները :

Գեղարուեստից Յուցահանդէսին մէջ պըզտիկ պտոյտ մը կը բաւէ ցոյց տալու թէ դգալը իր միւս երկու ընկերներէն՝ դանակէն ու պատառաքաղէն՝ շատ աւելի հին զիւտ մըն է : Հոովմէացիները իրենց պնակներուն հետ դգալ ալ կը գործածէին, բայց սեղանի դանակը ԺԵ. դարու մէջ գործածուել սկսաւ, իսկ պատառաքաղը՝ ԺԶ. դարու կիսուն : Երեւակայեցէք թէ ի՞նչ խեղճ

վիճակ մը կ'անցընէին Անգլիացիները, պատառաքաղին գիւտէն առաջ : Այն աղնուական ասպետները եւ աղնուաշուք տիկիները դգալով ու դաշոյնով մը ստիպուած էին ընել իրենց իւղոտ ճաշերը : Բայց այս դժուարութիւններէն զատ անպատեհութիւն մը կար, որ ամէնէն սոսկալին էր՝ դիւրագրգիռ երիտասարդ աղնուականը, որ իր սուր դաշոյնովը շերտ մը հացը դիւրութեամբ կը կտրէր, նոյն դաշոյնով եւ նոյն դիւրութեամբ կրնար իր սեղանակիցին զուլը կտրել, բարկութեան մէկ վայրկեանին : Ուրեմն չըսենք այսուհետեւ. «հի՛ն բարի ժամանակներ» : մեր դարը աւելի պերճանքի դարն է, այնպէս որ մեր սեղանի դանակները իսկ՝ աւելի զարդի առարկաներ են, քան իրապէս սայրասուր դանակներ :

Ամէնէն նախնական դանակները շատ փոքր քաններ են. բայց անոնց կոթերը երբեմն այնքան գեղեցկօրէն զարդարուած են որ նոյն իսկ հիմա զիտողներուն հիացում կ'առնեն. կան կոթեր՝ որ փղոսկրէ են, ուրիշներ՝ արծաթէ եւ նոյն իսկ գոհարներով եւ ուրիշ թանկագին քարերով զարդարուն : ԺԶ. դարուն մէջ՝ այս տեսակ դանակներ թէպէտ կը գործածուէին, բայց ընդհանրապէս պերճանքի առարկաներ նկատուած էին, որով զարդարուն դանակ մը ունեցողը մեծ կալուած մը ունեցածի չափ կ'ըլլար : Հնագիտական հաւաքածոները ցոյց կու տան թէ ի՞նչպէս դանակը հետզհետէ կատարելագործուեցաւ եւ նորագոյն ձեւեր առաւ, ժամանակ մը թրածեւ դանակներ սկսան գործածուել, բայց ատոնց մէկէ աւելի անպատեհութեանց համար, շուտով կրկին առջի ձեւով դանակները յաջորդեցին : Բայց զարմանալի՛ն որն է. արդի գործնական Անգլիացուց նախահայրերն ալ իրենց ատենի ամէնէն դրական մարդիւր ըլլալով դանակը փոխանակ սեղանի զարդ մը նկատելու, օգտակարը հաճոյալիէն կը նախընտրէին, որով իրենց սեղանի դանակները կը գործածէին կերակուրը մինչեւ բերան տանելու համար : վարը, պնակին մէջ չէին սահմանափակել դանակին գործունէութիւնը. անոր միայն

կտրողի հանգամանքէն չէին օգտուեր, այլ եւ կերակուր կրողի, մանաւանդ որ ԺԶ. դարուն մէջ պատառաքաղները դեռ երկու ակոյալով կը շինուէին, այնպէս որ շատ անգամ դանակը աւելի յաջողութեամբ կերակուրը մինչեւ բերան կը տանէր քան պատառաքաղը:

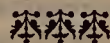
Ալպիոնի խրոխտ զաւակները աւելի հաճոյք զգալով դանակի պէս կտրուկ եւ գործօն իրէ մը, արիամարհանքով նայեցան պատառաքաղին վրայ. իրենց լեռնականի եւ քաղաքակրթութեան սեղմումներէն խուսափողի բնաւորութեամբ պատառաքաղը նկատեցին մեղկացած մարդոց կամ թէ կիներու միայն յատուկ գործիք մը. եւ այս արիամարանքը մանաւանդ անոր համար, որովհետեւ պատառաքաղի գործածութիւնը օտար երկիրներէ սկսած էր մուտ գտնել Անգլիոյ մէջ: Այս միակ իրողութեան տակ ամբողջ անգլիական ազգին կամ աւելի անգլիկոսացոյց եղին հոգեբանութիւնը կայ ծածկուած. արդարեւ, արի եւ խրոխտ սրտի մը համար ի՞նչ վախ կրնայ ըլլալ դանակով կերակուր ուտելուն մէջ. պողպատեայ փայլուն շեղփը անոր ախորժակը կը գրգռէ, եւ ան, իր ամէն մէկ պատառին, դանակի բերնին հայելիին մէջ տեսնելով իր պատկերը, կը խայտայ ու կը խանդավառի: Պատառաքաղն ալ ինչ է, կ'ըսէին Պրըդօնները, ու երկա՛ր ատեն չհանդուրժեցին որ իրենց մէջ մտնէ այդ կնիկի ու հեշտասէրի սովորութիւնը, — պատառաքաղին գործածութիւնը:

Նդիսաբեթեան դարուն մէջ (1558-1603) մինչ Անգլիոյ թէ գրական եւ թէ քաղաքական պատմութեան էջերուն մէջ յիշատակելի անցքեր եւ նորանոր յայտնութիւններ կ'արձանագրուէին, անդին, ընկերական կեանքին մէջ, այն աստիճան տիրած էր հին աւանդամուրթիւնը, որ նոյն իսկ բարձր շրջանակներու մէջ պատառաքաղի գործածութիւնը տարածուած չէր դեռ: Շատ շատ, յանձն կ'առնէին մասնաւոր ուտելիքի մը համար պատառաքաղ գործածել. — անուշեղէնին:

Այնպէս կը կարծուի թէ Անգլիոյ մէջ պատառաքաղի գործածութիւնը իտալիայէն եկած ըլլայ: ԺԵ. դարուն կէսերը, Անգլիոյ մէջ կային մէկ քանի վաճառականներ, որոնք նորոյթ առարկայ մը ծախելու պէս պատառաքաղներ կը ծախէին, ինչպէս մէկ քանի տարի առաջ մեր մէջ ալ նորոյթ մըն էր բաճկոնին օձիքը ուղիղ բռնել տրուող մետաղի կտորը: Հասարակ ժողովուրդը գրեթէ բան մը չէր գիտեր դեռ պատառաքաղին մասին: Լոնտոն բացուած Յուցահանդէսին մէջ պատառաքաղ մը կայ որ 1682 թուականը կը կրէ եւ, զարմանալի իրողութիւն, չորս ակոյալ ունի. ասոր գաղտնիքը մա՛րդ չի գիտեր. հնագէտները ի գո՛ւր կը վիճաբանին օրերով. գաղտնիքը միշտ անլուծելի կը մնայ: Անգլիոյ մէջ գործածուած առաջին պատառաքաղները երկու ակոյալով են, եւ հակառակ սա իրողութեան թէ այդ տեսակ պատառաքաղները հազար ու մէկ անպատեհութիւններ կ'ընծայեն, մինչեւ հիմա ալ կը գործածուին շատ տեղեր: Մարդ ատոնցմով կերակուր կարենալ ուտելու համար չէնք շնորհք որսորդութիւն մը պէտք է ընէ պնակին մէջ, լուրիայի կամ բակլայի հատիկներուն հտեւէն: Յուցահանդէսին մէջ այս պատառաքաղներուն ամէն տեսակները կան, մէկ քանիները զուտ արծաթէ են եւ վրանին փորագրուած թուականները 1698էն կ'սկսին:

Դանակին, դգալին ու պատառաքաղին այս համառօտ պատմութիւնը, հակառակ իր առերեւոյթ աննշանութեան, մեծագոյն լոյսը կը սփռէ այսօրուան մեծ Անգլիայի հին կեանքին վրայ. դանակը, դգալը եւ պատառաքաղը, ընկերական կեանքը լուսաբանող յարմարագոյն առարկաներն են:

ՔԱՐՈՒՆ

ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1852-1902

Ի.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒ ԱՌՆՈՒԻԼԸ

Որովհետեւ օր ըստ օրէ լուսաւորուելով Աւետարանական ժողովրդեան թիւը կ'աւելնար մանաւանդ Ս. Թագաւորի թաղի ընտանիներէն, ինչպէս կանխաւ յիշուեցաւ, Վեր. Պուղտանեան Ռոտոսթո գալէն անմիջապէս վերջը եղբայրներուն մէջ խորհրդոյ առարկայ եղաւ, նոյն թաղն ալ ժողովարան եւ աղջկանց դպրոց ունենալ. եւ այս մասին բաւական աշխատուելով եւ Պօրտի միսիոնարներուն օժանդակութիւնով, նոյն թաղը Պր. Եփրեմի տունը վարձուեցաւ առժամանակեայ կերպով, ժողովարան եւ ժպրոց ընելու, և 1863 մարտի 8ին պաշտամունքի եւ դպրոցի սկզբնաւորութիւնը եղաւ:

Տարիի մը չափ այսպէս շարունակուելով եւ քաղաքին մէջ աղջիկներու համար առաջին վարժարանը Հայ-Աւետարանականներու ձեռքով բացուելով՝ յաջողիլ տեսնուելով, ջանացին ժողովարանի եւ դպրոցի համար յատուկ սեպհական շէնք մը ծախու առնել. եւ ասոր համար Ղուչեան Հաճի Գաբրիէլի եւ իր քրոջ Սրբուհի մայրապետի ու եղբայրներուն տունը, որ Փէշթիմալճիի թաղին մօտ էր, յարմար դասուելով, գաղղիական 20 ֆրանքնոց 90 տաճ. հաշուով, 10,000 տաճ. ի սակարկութիւնը կ'ըլլայ եւ ստակները կը վճարուի 1864 մարտ 28ին, եւ Ղուչեան Հաճի Գաբրիէլ որ Լանկայի եկեղեցիին սարկաւազը ըլլալով, Պոլսէն յատկապէս այս գործին համար Ռոտոսթօ եկած էր, նաեւ իր եղբայրը, մայրը եւ քոյրը դասարան երթալով, ժողովուրդին կողմանէ ընտրեալ Պարոնեան Հաճի Կարապետի անունին օրինական փոխանցումը (քաղցիր) կ'ընեն, եւ հաճի Կարապետ ալ, ժողովրդեան օրինական մուրհակ մը տալով կը յայտարարէ թէ, Ղուչեաններէն ծախու առ-

նուած շէնքը որչափ ալ իր անունին փոխանցուած եւ կառավարական տուեմարներուն մէջ այնպէս արձանագրուած է, այսու ամենայնիւ նոյն շէնքը Ռոտոսթոյի Հայ-Աւետարանականներուն սեպհական է եւ ինքը անոր վրայ սեպհականութեան ո' եւ է իրաւունք մը չունի:

Որովհետեւ ծախու առնուած այս շէնքը բնակութեան տուն մըն էր, ուստի ժողովարանի եւ դպրոցի գործածութեան յարմար դիրքի մը վերածելու համար բաւական դումար մը պէտք էր. այնպէս որ թէ տունին համար վճարուած 10,000 դահ. ին և թէ ըլլալիք ծախքերուն համար 150 օսմ. ոսկւոյ պէտք կար, որուն համար ժողովուրդը իր մէջ 30 ոսկի հանգանակելով կը վճարէ 40 ոսկի ալ Մր. Սարգիս Մինասեան կը նուիրէ եւ Պօրտի Միսիոնարներն ալ 80 ոսկի նուիրելով կ'օգնեն: Շէնքին նորոգութիւնները 1864 Մայիսին լրանալով, նոյն ատենէն մինչ ցարդ, Բ. ժողովարան անունով կը գործածուի հոգեւոր պաշտամունքի եւ դպրոցի համար: Վեր. Միսիոնարները 1872ին Բ. ժողովարանին համար զանգակ մը կը նուիրեն, որուն զանգակատունը 1200 դահ. ծախքով Թանգարանի ընկերութիւնը կառուցանել կու տայ, բայց քանի մը տարի ետքը, զանգակատան տեղը փոխել հարկ ըլլալով, ժողովուրդը իր ծախքով ուրիշ տեղ մը շինել կու տայ զանգակատունը:

Մ. Գ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԼԷՌՈՒՆՏ ԵՐԶԻՂՈՒՔՍԻՆ ՎԷՊԸ

Թոսքանիայի մեծ գուքսին անդրանիկ աղուն՝ Լէոբոլտ-Ֆէրտինանտ արհիդուքսին այն որոշումը, որով նորէն իր փափաքը կը յայտնէ միջին զասակարգէն և իր սիրած մէկ աղջկան հետ ամուսնանալ, մեծ տպաւորութիւն առաջ բերած է Վիէնայի մէջ, այն աստիճան անհաւատալի եւ զարմացու-

ցիւ տպաւորութիւն մը, որ պահ մը մոռցնել տուած է նոյն իսկ արհիդուքսին քրոջը մեկնումը: Այն մանկամարդ աղջիկը, որուն հետ որոշած է ամուսնանալ Լէոբոլտ-Ֆէր-տինանտ, կը կոչուի Օրիորդ Վիլհելմին Ա. դամովիչ, որ մօտաւորապէս քսանըհինգ տարեկան կայ, միջահասակ, գրաւիչ գեղեցկութեամբ, դեղին մազերով եւ անուշ կապոյտ աչքերով աղջիկ մը: Օրիորդը ծընած է Իկլօի մէջ, (Պօհեմիա) ուր տեղի դօրաբաժնին մէջ կը գտնուէր արհիդուքսը ատեն մը, իբր գնդապետը՝ հետեւակազօրքերու Ցլրդ գունդին:

Արհիդուքսին իր ձեռքը տուած այս աղջիկը, աղջիկն է միջակ վիճակ ունեցող պաշտօնեայի մը. ունի երկու քոյրեր, Քըլառա եւ Աւելուգին անունով, որոնց հետ կը բնակէր ան մինչեւ վերջին ժամանակներս, սքանչելի կերպով կահաւորուած ամարանոցի մը մէջ, զոր գնած էր արհիդուքսը 130 հազար քուրոնի, եւ որ կը գտնուի վիէննական արուարձանի մը՝ Վաշ-րինկի մէջ: Անոր մէջ, Օր. Վիլհելմին, իր երկու քոյրերուն քով եւ անոնց հետ քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, ինքզինքը ներկայացնելով ամերիկացի միլիոնատէրի մը աղջիկը, որ երաժշտութիւն սորվելու համար հոգ եկած ըլլայ: Իր պզտիկ քրոջը՝ Աւելուգինի համար կ'ըսուի թէ տէր է շատ բարձր տաղանդի մը: Քանի մը ամիս առաջ, ամարանոցը ծախուելով, երեք քոյրերը մեկնեցան Վիէննայի մօտ՝ Պատ: Դեկտեմբերի սկիզբները Վիլհելմին Ա. դամովիչ յանկարծ մեկնեցաւ Պատէն՝ առանց զգացընելու թէ ինչ պատճառով: Հիմա որոշապէս կը տեսնուի սակայն թէ, ան կը մեկնէր արհիդուքսին քով գալու եւ անոր կինը ըլլալու համար:

ՎԵՆԵՑԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Դերմանիա եւ Անգլիա, Պէրլինի եւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպաններուն միջնորդութեամբ, հեռագիր մը ուղղած են Ուաշինգթըն, Ռուզվելդ նախագահին, անկէ

խնդրելով իրաւարարութեան դերը ոտանձնել, վէնէցուէլական վէճին կարգադրման համար: Ռուզվելդ նախագահը որ բացակայ էր Ուաշինգթընէ եւ մինչեւ գեկտ. 24 չէր դարձած, տեղեկութիւն չունի այդ տեսակ հեռագրի մը վրայով:

Ամերիկեան «Քարաքաս» նաւին միջադէպը, որով պարտաւորուեցաւ մեկնիլ Լա Կուայրաէ, իր պաշարին մէկ մասը ցամաք հանելէ ետքը, մեծ կարեւորութիւն ունեցող բան մը չնկատուիր: Ծովային նախարարը տակաւին չէ պատասխանած «Մարիէթա»-ի հրամանատարին հեռագրին, որ կը ծանուցանէր թէ բողոքած է այդ ընթացքին դէմ:

Մ. ԶԵՄԳՐԼԵՅՏԻ ՃԱՄԲՈՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Զանազան շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ, Մ. Զէմպրլէյն որ քիչ տտենէն Նաթալ պիտի հասնի, մտադրութիւն ունի խորհրդակցիլ Հար. Ափրիկէի ամէնէն աղքեցիկ անձնաւորութեանց հետ, Հար. Ափրիկեան դաշնակցութիւն մը կազմելու ծրագրի մը վրայ, որուն մէջ ըլլան անդլիական հին գաղթականութիւնները, եւ Նաթալի եւ Օրանժի միացուած ուրիշ հոգեր, եւ որոնք Քանաարայի մէջ գոյութիւն ունեցող վարչութեան մը տակ առնուին:

Բնականաբար անկարելի պիտի ըլլայ ըսել հիմակուց թէ, պիտի յաջողի՞ն այդ խորհրդակցութիւնները, բայց ամէն պարագայի մէջ կը հաւաստուի թէ, ատիկա գըլխաւոր նպատակներէն մէկն է գաղթային նախարարին Հար. Ափրիկէ ճամբորդութեան:

Այս ծրագրին շատեր համամիտ են, բայց միեւնոյն ժամանակ բաղձանք կայ որ, այն ինքնիշխանութիւնը, որուն վրայ կը խօսուի, հաստատուի Հար. Ափրիկէն իր նախկին վիճակը ստանալէ ետքը միայն:

ԻՒՄՊԵՐՏԵՐԸ

Իւմպէրները յայտարարեց են Մատրիտի բանտին անօրէնին թէ իրենց գործը քիչ

ատենէն արեւի պէս երեւան պիտի ելլէ եւ իրենց անմեղութիւնը պիտի հաստատուի։ Ռոմէն Տորինեաք ըսեր է նաեւ. — «Վերջէն խնդացողը ամէնէն լաւ պիտի խնդայ։ Բարիդի լրագիրները կը յայտարարեն թէ Բրաուֆորտներէն զատ ամէն բանի վրայ կը խօսինք, դատավարութեան օրը Բրաուֆորտները պիտի ներկայանան»։

Մ. Մուճիքա զոր քանի մը լրագիրներ ներկայացուցին իբրեւ հեղինակ ֆրանսական դեսպանատան ուղղուած անստորագրի նամակին, բացարձակապէս կը հերքէ այդ ըսուածները։ Կ'ըսէ թէ Իւմպէրնորու վերադրուած արարքները եթէ Սպանիոյ մէջ գործուած ըլլային եւ եթէ կասկած մը ունեցած ըլլար, իբրեւ պաշտօնեայ պարտաւոր էր իմաց տալ սպանիական իշխանութեանց։ Բայց բնաւ պարտաւորութիւն չունէր օտար երկրի մէջ գործուած արարքներու հեղինակները երևան հանելու։ Միանգամայն բնաւ չէր հետամտած ձեռք անցնել խոյսացուած վարձատրութիւնը։ Մ. Մուճիքա կը յարէ թէ իր դրացիներուն իսկութիւնը եթէ հաստատած ըլլար, իսկոյն տունէն պիտի հեռանար, առանց բան մը ըսելու, և Իւմպէրնորու հետ յարաբերութիւնները պիտի խզէր։ Տիկին եւ Օր. Մուճիքա ալ կը բողոքեն իրենց ընտանիքին վերագրուածներուն դէմ։ Կատարելապէս սպանիական լեզուով խմբագրուած նամակ մը ցոյց տուին Ռոմէն Տորինեաքի կողմէ գրուած։ Այդ նամակին մէջ ըսուած է որ Օր. Մուճիքա իր աղջիկը կը յիշեցնէ՝ Փըրանսայի մէջ մեռած։ Իրենց մտերմութիւնը ատկէ սկսեր է և թէ Իւմպէրնորու ձերբակալուած օրէն առաջ բանէ մը տեղեկութիւն չունէին։ Բանտարկեալները հիմա կատարեալ լռութիւն կը պահեն։

ԱՆԳԼԻՍ

Ֆրէտէրիք Թէմպլ Բէնթլըպըրի արքեպիսկոպոսը որ վեջերս մեռաւ, յաջորդած էր Անգլիոյ գահերէց Պէնսըն արքեպիսկոպոսին։ Իր դիմագիծերը խիստ էին, բայց

այս արտաքին երեւոյթին տակ՝ վերջին ծայր զգայուն, բարի և արդարասէր էր։ Եթեանստունըչորս տարեկան էր երբ արքեպիսկոպոս ընտրուեցաւ։ Հակառակ իր կորովի կազմուածքին սկսաւ յոգնութիւն զգալ և կ'ըսէր թէ մինչեւ վեց տարի պիտի կըրնար դիմանալ. այս ըսածը ճիշդ ելաւ, վասն զի իր ընտրութենէն վեց տարի վերջը մեռաւ։ Իր ներկայ գտնուած վերջին արարողութիւնը Էստուարտ Թագաւորին Թագադրութեան հանդէսը եղաւ, որու միջոցին իր չափազանց ոյժէ իյնալը ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւեց։ Իր հպատակութիւնը յայտնելու համար Թագաւորին առջև ծնրադրած ըլլալով՝ ոտքի ելելու համար շատ դժուարութիւն քաշեց, թէպէտեւ Թագաւորը և իր քովը գտնուած երկու եկեղեցականներէն մէկը իրեն կ'օգնէին։ Դիտուեցաւ նաեւ թէ իր սովորաբար զօրաւոր ձայնը տկարացած էր։ Հանդէսներէն քանի մը շաբաթ յետոյ իր հիւանդ ըլլալուն լուրը տարածուեցաւ, բայց շուտով ապաքինեցաւ եւ դեռ երեք շաբաթ առաջ Լորտերու ժողովին մէջ հանրային կըրթութեան օրինագծին վրայ եղած վիճաբանութեանց կը մասնակցէր, բայց յանկարծական տկարութիւն մը զգալով նոյն միջոցին դժուարաւ կրցաւ իր ձառը աւարտել։ Բանի մը օր վերջը անկողին ինկաւ և իր ոյժերը սկսան հետզհետէ սպառիլ։ Հանդարտ մահ մը ունեցաւ, ութսունմէկ տարեկան հասակին մէջ։ Անկլիքան եկեղեցին միմիայն երկու արքեպիսկոպոս ունի։ Քէնթըրպըրիի, որ համայն Անգլիոյ գահերէցն էր և Եօրքի՝ որ Անգլիոյ գահերէցն է։ Երկուքն ալ ինչպէս նաեւ քըսանըչորս եպիսկոպոսներ՝ Լորտերու ժողովին անդամ են։ Եպիսկոպոսներուն մէջ Լոնտոնի Տըրհէմի և Ուինչէսթէրի եպիսկոպոսները միւսներուն վրայ առաջնութիւն ունին։ Արքեպիսկոպոսները եւ եպիսկոպոսները ժողովին նիստերուն ներկայ կը գտնուին եկեղեցական չապիկներով։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ՊԱՅՐԱՄԻ ՏՕՆԸ

Վեհ. Սուլթանը Պայրամի տօնին առթիւ, չորեքշաբթի օր շքեղ և հանդիսաւոր թափօրով ելլալով Կայս. Պալատէն Սինան Փաշայի մզկիթը գնաց, և օրուան աղօթքը կատարելէ ետք, նոյն թափօրով գնաց Պէշկիթաշի Կայս. Պալատը:

Ճամբան, Կայս. կառքին երկու կողմերէն հետիոտն կ'երթային բոլոր նախարարները և քաղաքային ու զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնատարները, ամէնքն ալ համազգեստով:

Աջամբոյրի արարողութիւնը, որուն ներկայ էին բոլոր քաղաքական, զինուորական և կրօնական բարձր պաշտօնատարները, սկսաւ ժամը 5ին:

Առաջին անգամներս մտաւ Նաքիպ-իւլ-էշրէֆ էֆէնտին, յետոյ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսը, Շէյխ-իւլ-իսլամ էֆէնտին, նախարարները, միւշիւրները, Պալայի և Ուլայի Ա. աստիճան ունեցողները, զօրաբաժինի հրամանատարները, Բումէլիի Պէյլէրպէյիութեան, Միրիմիրանի և Ուլայի Բ. աստիճան ունեցողները:

Բոլոր պաշտօնատարներն ալ համազգեստ կը կրէին:

— Պայրամի հանդէսը դիտելու համար Կայս. Պալատին հիւրանոցը կը գտնուէին ղեսպաններէն ոմանք եւ զանազան օտարազգիներ, որոնք սենեկապետներու միջոցաւ արժանացան Կայս. մեծարանքներու:

Արեւցոյթիւնը արգիլուած. — Կայս. Իրատէ մը հրամայած էր որ ասկէ վերջը Իսլամները գինեւորներու մէջ հրապարակաւ չարբենան և արեւցոյթներն ալ արգիլուին և անոնց նկատմամբ հարկ եղած պատիժները տնօրինուին: Կայս. այդ Իրատէն հաղորդուած էր ռստիկանութեան նախարարութեան: Ոստիկանութեան նախարարութիւնը, հրամանագիր մը ուղղելով բոլոր պահականոցները, ծանոյց օր Կայս. Իրատէին համաձայն Իսլամներուն թող չի տրուի հրապա-

րակաւ արբենալ և արեւցոյթներուն նկատմամբ օրինական գործողութիւնները կատարել. նաեւ գինեւորներէն դուրս հանուածներուն համար ալ արձանագրութեան մասնաւոր տետրակ մը բռնել:

Օսմ. ճաւաճորտը. — Ծովային նախարարութեան և Ճէնովայի Անսալտօ նաւագործարանին միջեւ կնքուեցաւ այն պայմանագրութիւնը, որով նոյն նաւագործարանին մէջ երկու թորփիլահալածներ պիտի չինուին՝ կրկին պտուտակով: Անսալտօ նաւագործարանը ամբողջովին չի նուաճ և թնդանօթներով ու թորփիլի խողովակներով զինուած պիտի յանձնէ այդ թորփիլահալածները: Արագութիւնը՝ ժամը քսանչորս մղոն պիտի ըլլայ: Թէրսանէի կողմէ զրկուած մասնագէտներ պիտի կատարեն հարկ եղած փորձերը: Եթէ որոշուածէն պակաս արագութիւն ունենան, Անսալտօ նաւագործարանը իւրաքանչիւր քառորդ մղոն պակասի համար թորփիլահալածներու ամէն մէկին չորս հարիւրական անգլ. ոսկի տուգանք պիտի հատուցանէ: Եթէ արագութեան պակասը մէկ քառորդ մղոնէն աւելի ըլլայ, օսմ. կառավարութիւնը պիտի չընդունի այդ թորփիլահալածները, և յապաղած իւրաքանչիւր օրուան համար Անսալտօ նաւագործարանը օրական քսան անգլ. ոսկի պիտի հատուցանէ: Թորփիլահալածները պայմանագրութիւնը ստորագրուելու թուականէն մինչեւ տասերկու ամիս պատրաստ պիտի ըլլան: Կատարուելիք փորձերուն և Ճէնովայի մէջ աւազան մտնելու և ոսկէ հանելու ծախքերը նաւագործարանին պիտի պատկանին: Շինութեան համար սահմանուած գումարին մասնավճարները եթէ յապաղին և եթէ թորփիլահալածներուն յանձնումն ալ նոյն համեմատութեամբ ուշանայ, նաւագործարանը որ և է հատուցում պիտի չընէ:

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՐԿԵ

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԽԹԻՃԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ. Կ. ՊԵՐՊԵՐՆԱՆ

Պապը Ալի ճաճէսի Իգսամ Իրագրին դեմ թիւ 38

1842

1843

1844

1845

1846

1847

The first of the year 1842 was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The weather was very hot, and the ground was very dry. The crops were much injured by the drought, and the weather was very hot. The ground was very dry, and the crops were much injured by the drought.

The second of the year 1843 was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The weather was very cold, and the ground was very wet. The crops were much injured by the rain, and the weather was very cold. The ground was very wet, and the crops were much injured by the rain.

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

The third of the year 1844 was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The weather was very hot, and the ground was very dry. The crops were much injured by the drought, and the weather was very hot. The ground was very dry, and the crops were much injured by the drought.

The fourth of the year 1845 was a very wet one, and the crops were much injured by the rain. The weather was very cold, and the ground was very wet. The crops were much injured by the rain, and the weather was very cold. The ground was very wet, and the crops were much injured by the rain.

The fifth of the year 1846 was a very dry one, and the crops were much injured by the drought. The weather was very hot, and the ground was very dry. The crops were much injured by the drought, and the weather was very hot. The ground was very dry, and the crops were much injured by the drought.

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Ը Ն Տ Ի Ր

Հ Ո Տ Ա Ի Է Տ

Խ Ն Ա Յ Ո Ղ Ա Կ Ա Ն

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ և Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը պատրաստ՝ և թէ օր ըստ օրէ հասնող թարմ և ազնուագոյն տեսակ թէյերով կրնայ այսօր անմրցելի աժանութեամբ չոհացում տալ նոյն իսկ էն խստապահանջ թէյի սիրահարներու: ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ հաստատութիւնը կը թղթակցի գաւառներու հետ եւ յանձնարարութիւններ կը շատարուն ամենայն ճշդութեամբ:

Աժան, ընտիր ու հոտաւէտ թէյ գործածողներու ջերմապէս կը յանձնարարենք անշամ մը այցելել Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը, Ճէլալ-Պէյ խանի չիք թիւ 10, ուր պիտի գտնեն մեծաքանակ և փոքրաքանակ թէյի ճոխ մթերք մը:
Ա. ԺԱ՛Ն Ա. ԺԱ՛Ն ԺԱ՛Ն

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ

Օ Ր Ա Ց Ո Յ Ց

ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 1903

1903 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Մաքուր և գեղեցիկ տպագրութեամբ, որ կը բովանդակէ ծանօթ բանաստեղծներէ՝ գեղեցիկ ոտանաւորներ, զուարճալի պատմութիւններ, ամէն տարիքի մարդոց համար օգտակար գիտելիքներ, առածներ, վիպակներ, և ինչ որ Տարեցոյցի մը համար անմիջական ու անհրաժեշտ է: Գործը պատրաստուած է անամբողջ մը, որ արժանի է ամէն գնահատութեան, և օգտակար այնչափ՝ որ անկէ հատ մը ունենալ անհրաժեշտութիւն մըն է ամէն անհատի համար:

Գին 5 զրշ: Գաւառներու համար 3 զրշ:

Կեդրոնատեղի Նշան Կ. Պէրպէրեան տըպարանը:

Բովանդակութիւնն է՝ պատմական ճոխ գիտելիքներ, բարոյավէպեր, առողջապահական, քերական, կիներու, օրիորդներու, երիտասարդներու գործի մարդոց բաժին: Հարցումներու պատասխաններ, Վիճակագրութիւններ: Շերամ: Մրցանակաւոր խնդիրներ: Զուարճալիք: Պատմական, գիտական, բժշկական, երկրագործական: Թիւերի հասցընել: Հանգուցեալ չորս Երէցներուն պատկերներով:

Պարզը՝ 120 էջ՝ 1 զրշ: Ընդարձակը՝ 320 էջ՝ 3 զրշ: Մաքուր տպագրութիւն, տոկոս կազմ: Կեդրոնատեղի՝ Մատթէոսեան տպարան, Կ. Պոլիս: